

Z.N. Abdulla
M.F. van den Boomen (red.)

Mededeling 525

LEI-DLO IN NIEUWE RUIMTEN

Toespraken bij de officiële opening van het
nieuwe hoofdkantoor

Mei 1995

L27-525
C

Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO)

REFERAAT

LEI-DLO IN NIEUWE RUIMTEN; TOESPRAKEN BIJ DE OFFICIËLE OPENING VAN HET NIEUWE HOOFDKANTOOR

Abdulla, Z.N. en M.F. van den Boomen (red.)

Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO), 1995

Mededeling 525

ISBN 90-5242-283-4

20 p.

Op 27 april 1995 werd het nieuwe hoofdkantoor van LEI-DLO in Den Haag bij afwezigheid van de minister officieel geopend door T.H.J. Joustra, secretaris-generaal van het Ministerie Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Bij die gelegenheid werden toespraken gehouden door C.P. Veerman over "LEI-DLO in de tijdsruimte", door M. Heuver over "LEI-DLO in de ruimte van het landbouwkundig onderzoek", door T.H.J. Joustra over "De Nederlandse agrosector: ruimte in markt en landelijk gebied" en door L.C. Zachariasse over "LEI-DLO: informatie over werk in nieuwe ruimten". Deze bundel bevat de genoemde toespraken.

Landbouw/Onderzoek

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

LEI-DLO

LEI-DLO in nieuwe ruimten : toespraken bij de officiële opening van het nieuwe hoofdkantoor / Z.N. Abdulla en M.F. van den Boomen (red.). - Den Haag : Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO). - (Mededeling / Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO) ; no. 525)
ISBN 90-5242-283-4
NUGI 835
Trefw.: landbouwkundig onderzoek.

Overname van de inhoud toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

INHOUD

	Blz.
WOORD VOORAF	5
LEI-DLO IN DE TIJDSRUIMTE Prof.dr. C.P. Veerman	7
LEI-DLO IN DE RUIMTE VAN HET LANDBOUWKUNDIG ONDERZOEK Ir. M. Heuver	10
DE NEDERLANDSE AGROSECTOR: RUIMTE IN MARKT EN LANDELIJK GEBIED J.J. van Aartsen (bij diens afwezigheid uitgesproken door mr. T.H.J. Joustra)	14
LEI-DLO: INFORMATIE OVER WERK IN NIEUWE RUIMTEN Prof.dr.ir. L.C. Zachariasse	18

WOORD VOORAF

De officiële opening van het nieuwe hoofdkantoor van LEI-DLO in Den Haag was aanleiding om een aantal toespraken te houden ter ere van de vernieuwde werkomgeving van LEI-DLO. Na vele tientallen jaren werd het oude pand aan de Conradkade verruild voor het huidige Patijnhof aan de Burgemeester Patijnlaan te Den Haag. Op 27 april 1995 vond de officiële opening plaats.

Deze gebeurtenis gaf gelegenheid aan enkele sprekers om niet alleen stil te staan bij de nieuwe huisvesting van LEI-DLO, maar ook bij de veranderende werkomgeving in brede zin van het woord, aan de hand van het thema "LEI-DLO in nieuwe ruimten".

De voorzitter van het bestuur van LEI-DLO, prof.dr. C.P. Veerman, stond stil bij de ontwikkeling van "LEI-DLO in de tijdsruimte" en het belang van sociaal-economisch onderzoek voor de agrarische sector. Ir. M. Heuver, algemeen directeur van de Dienst Landbouwkundig Onderzoek, schonk aandacht aan "LEI-DLO in de ruimte van het landbouwkundig onderzoek"; het sociaal-economisch onderzoek in samenwerking en relatie met technisch onderzoek.

Secretaris-generaal van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, mr.T.H.J. Joustra, ging namens de minister in op de noodzaak tot vernieuwende en innoverende ontwikkelingen in de sector met een toespraak met als titel "De Nederlandse agrosector: ruimte in markt en landelijk gebied". Tenslotte sprak prof.dr.ir. L.C. Zachariasse, directeur van LEI-DLO, over de ontwikkelingen bij het instituut om de nieuwe en veranderende werkgebieden met hoog kwalitatief en innovatief onderzoek en documentatie te benaderen, met een bijdrage getiteld "LEI-DLO: informatie over werk in nieuwe ruimten".

Prof.dr. C.P. Veerman
Voorzitter Bestuur LEI-DLO

Prof.dr.ir. L.C. Zachariasse
Directeur LEI-DLO

LEI-DLO IN DE TIJDSRUIMTE

Prof.dr. C.P. Veerman

Het is voor mij als voorzitter van het Bestuur van het Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO) een grote eer en een bijzonder genoegen u allen te mogen begroeten bij de feestelijke opening van dit schitterende nieuwe onderkomen. Voordat Minister van Aartsen de officiële openingshandeling zal uitvoeren, willen wij met enkele korte toespraken niet alleen aandacht besteden aan de realisatie van de nieuwe huisvesting maar ook - om in de termen te blijven - het bestek voor LEI-DLO in de komende jaren uitzetten. Als centraal thema is daartoe gekozen "LEI-DLO in nieuwe ruimten".

Mijn bijdrage richt zich op "LEI-DLO in de tijdsruimte". Openen we dan vandaag de inmiddels zesde hoofdlocatie van LEI-DLO, het inhoudelijke fundament van het instituut berust nog altijd op dezelfde twee pijlers die zijn geslagen bij de start per 1 december 1940: Instituut voor economische studie en documentatie voor den Nederlandschen Landbouw. Deze aanduiding gold als ondertitel bij de officiële naam Stichting Landbouw-Economisch Instituut. De oprichting van het instituut was het uiteindelijke resultaat van een in de crisistijd gegroeide behoefte aan "een centrale instantie die in staat zou zijn regelmatig objectieve conclusies te trekken uit zelfstandig verworven gegevens" ter vaststelling van de prijzen van landbouwproducten en voor "een juiste beoordeling van de economische en sociale positie van de boerenstand in het volksgeheel".

De gewenste objectiviteit in onderzoek en documentatie werd trefend tot uitdrukking gebracht door H.D. Louwes, één der oprichters en eerste bestuursvoorzitter, die als adagium voor het LEI-DLO-werk meegaf: "Voor de uitkomst willig blind". Dit adagium is gekoesterd en heeft in de loop van de tijd in sterke mate het aanzien van het instituut bepaald.

Terugblikkend op de voorbije periode kan worden vastgesteld dat de oprichting van LEI-DLO een wijs besluit is geweest, want heeft voorzien in de permanente behoefte aan landbouw-economische informatie. De gedenkboeken bij het 25- en 50-jarige bestaan getuigen hiervan, hoewel de titels "De Nederlandse landbouw in een groeiende economie" en "Agrarisch Bestaan" nogal neutraal zijn gekozen. In beide geschriften wordt ingegaan op de dynamiek in bestaansmogelijkheden in de agrarische sector in een heviger wordende interactie met een kritische omgeving. In de grote LEI-DLO-studie "Het kleine boerenvraagstuk" uit 1948 lezen we dat "het zogenaamde kleine boerenvraagstuk op de zandgronden, niet een vraagstuk is dat bedrijven boven 5 ha ophoudt, maar een algemeen landbouwvraagstuk is". Dit structuurprobleem zou zich in de daaropvolgende decennia van economische groei nog veel sterker doen gevoelen. De snel stijgende welvaart rondom de agrarische sector noopte de agrarische ondernemer zich voortdurend aan te passen om door een hogere produktie per man uitein-

delijk ook zoveel mogelijk in koopkrachtontwikkeling mee te kunnen komen. Het permanente najagen van de bedrijfsontwikkeling op de technisch-economische mogelijkheden vroeg ook veel landbouw-economische informatie voor beheer en beleid van bedrijf en sector. Dat zal ook zo blijven, is mijn overtuiging. In "Agrarisch Bestaan" lezen we dan ook: "Er blijft werk aan de winkel (van het landbouw-economisch onderzoek dus), maar het assortiment zal ook in de toekomst steeds moeten worden aangepast aan de veranderende behoeften van de gebruikers van het onderzoek in overheid en bedrijfsleven."

Het is duidelijk dat de agrarische sector in de loop van de tijd een andere plaats in het maatschappelijk krachtenveld heeft gekregen. Ik noem in dit verband als herkenningspunten de totstandkoming van het GATT-akkoord en de op handen zijnde toetreding van Midden- en Oosteuropese landen tot de EU, naast de veranderingen in accenten in maatschappelijke voorkeuren voor de inrichting van het landelijk gebied in samenhang met de ruimte voor natuurontwikkeling. Daaruit resulteren aanpassingen in het landbouw- en plattelandsbeleid als uitwerkingen van een meer algemeen beleidskader. Het illustreert dat de agrarische sector duidelijk met een breuk in de ontwikkeling te maken heeft. Nieuwe denkkaders en concepten zijn nodig voor het vorm- en inhoud geven van die gewijzigde posities en functies.

Dat geldt zowel in de functie van de voedsel- en agrarische grondstof-producent als in de functie van de belangrijkste gebruiker c.q. verzorger van functies in het landelijk gebied. In de recent gepubliceerde nota "Vernieuwingen en dynamiek" komen deze veranderingen nadrukkelijk aan de orde. Minister van Aartsen zal deze in zijn toespraak ongetwijfeld belichten en vragen formuleren voor het landbouw-economisch onderzoek in brede zin. Het kennissysteem wordt terecht gezien als een der belangrijkste instrumenten om duurzaam uit een dergelijke periode van breuk met het verleden te voorschijn te komen. Het zal blijken dat nog steeds, naar mijn overtuiging in nog indringender mate dan destijds, de grondgedachte voor de oprichting van het LEI-DLO opgeld doet, namelijk "tot een juiste beoordeling van de economische en sociale positie van de boerenstand in het volksgeheel" te komen en dat daarvoor "een centrale instantie nodig is die in staat is regelmatig objectieve conclusies te trekken uit zelfstandig verworven gegevens".

Het Bestuur van het LEI-DLO heeft zich in dit verband regelmatig vragen gesteld over de prioriteiten in het landbouwkundig onderzoek. Het komt mij voor dat de vele veranderingen in de omgeving van de agrarische sector en in de sector zelf nog te weinig in de prioriteitsstelling tot uitdrukking komen. Wellicht dat de algemeen directeur van de Dienst Landbouwkundig Onderzoek daarover straks iets in zijn bijdrage zal zeggen. Met veel belangstelling zien we uit naar uw toespraak.

In dit kader wil ik tevens nog wijzen op het belang van de documentatie in boekhoudingen en statistieken voor het beleid van het bedrijf en

vooral van de sector. Naarmate de randvoorwaarden talrijker en kwantitatiever van aard worden, zal de monitoring navenant dienen te zijn om de realisatie van de gestelde doelen te kunnen meten. De nog in concept aangediende mate van bezuiniging op de wettelijke- en dienstverlenende taken, dat wil zeggen boekhouding en statistiek, laten zich daar slecht mee rijmen.

Ik maak deze opmerkingen uit de volle wetenschap dat LEI-DLO in de afgelopen jaren heeft laten zien dat het zich buitengewoon snel aan veranderingen kan aanpassen. Op bewonderenswaardige wijze hebben de medewerkers in korte tijd de wijze van werken naar een sterk marktgerichte situatie bijgesteld. Ook in deze nieuwe omstandigheden blijven objectiviteit en gedegenheid naast relevantie en tijdigheid van informatie de kwaliteitsbakens waarop gekoerst wordt. De goede verhouding van het LEI-DLO met zijn opdrachtgevers, waarin met begrip voor ieders functie en rol wordt omgegaan, is van grote waarde voor de vertrouwensbasis onder het werk van het instituut. In dit verband wil ik in het bijzonder de vrijwillige medewerking van de deelnemers aan het boekhoudnet van LEI-DLO en de informanten voor de statistieken releveren.

Ik ben er ook van overtuigd dat deze nieuwe behuizing niet alleen stimulerend zal zijn voor directie en medewerkers, maar ook de dynamiek en vernieuwingszin uitstraalt die volgens Minister van Aartsen in de hele agrarische sector nodig is. De directeur van LEI-DLO, de heer Zachariasse, zal zich in zijn bijdrage op de nieuwe onderzoeksruimten c.q. -velden richten.

Met veel genoegen wil ik nu enkele dankwoorden uitspreken. Bestuur en directie hebben op dit punt de taken verdeeld. Gaarne wil ik hier in het bijzonder noemen de heren Joustra, Koopstra en Wunderink van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en de heer Heuver van de Dienst Landbouwkundig Onderzoek die gezamenlijk de beleidsmatige en financiële ruimte voor de nieuwe huisvesting hebben gecreëerd. Ik wil hen en al diegenen die er verder toe bij hebben gedragen dat LEI-DLO in deze fraaie behuizing zijn werkzaamheden kan voortzetten, zeer hartelijk dankzeggen namens Bestuur, directie en medewerkers van LEI-DLO.

LEI-DLO IN DE RUIMTE VAN HET LANDBOUW- KUNDIG ONDERZOEK

Ir. M. Heuver

Een dag als deze maakt mij tot een gelukkig mens. Te midden van zo vele gasten bij een van onze DLO-instituten een vrolijk moment vieren, namelijk de opening van een nieuw pand. Het LEI is niet de enige. Ook enkele andere DLO-instituten zitten sinds kort in een nieuwe behuizing. Bij weer anderen is de bouw nog bezig en bij twee instituten is de architect aan het ontwerpen.

Vanwaar al die activiteiten? In de eerste plaats omdat de huisvesting duidelijk achter liep bij de eisen van deze tijd. De nieuwe behuizing was in het geval van het LEI zonder meer hoognodig. In andere gevallen gaat het om fusies van instituten. Willen we de voordelen daarvan benutten dan moet er ook wat gebeuren aan de huisvesting. Het is een goed teken, dat steeds meer DLO-instituten in ieder geval qua behuizing zich naar de toekomst toe geen zorgen hoeven te maken.

Vandaag dus het LEI-DLO. Een nieuwe behuizing in Den Haag. Een logische locatie. Immers veel van het onderzoek heeft een nauwe relatie met het Haagse beleid.

Verder valt het op, dat de plek van dit pand heel toepasselijk is voor een onderdeel van een onderzoeksorganisatie als de onze. In de directe omgeving van het instituut staat het Vredespaleis en de Nederlandse Investerings Bank als naaste buur. Het Vredespaleis is een centrum van het internationaal recht met de klemtoon op internationaal. Het LEI-DLO is geen wereldinstituut, maar naarmate de tijd vordert zie je dat ook het LEI zich steeds internationaler gaat opstellen. Zeker binnen het Europese onderzoek staat het hoog aangeschreven. Het vermogen van het LEI-DLO om diverse Brusselse maatregelen en Nederlandse beleidsalternatieven door te rekenen, zodat bepaald kan worden wat wel en wat niet economisch haalbaar is, is in de loop der tijd tot internationaal niveau uitgegroeid.

Ik zou wensen, sterker nog, ik ga ervan uit, dat in de toekomst het LEI-DLO ook voor de Europese Unie die centrale plaats gaat vervullen die het LEI nu in Nederland inneemt.

De Nederlandse Investeringsbank is de naaste buurman. Goed gezelschap zou ik willen zeggen, zeker nu ook het onderzoek voor zijn opdrachten steeds meer van de markt afhankelijk is. Ook hier een nieuwe zakelijkheid.

De wereld van het landbouwkundig onderzoek is in volle beweging. Zowel door wetenschappelijke ontwikkelingen als door ontwikkelingen die vanbuiten op de organisatie afkomen. Op de wetenschappelijke ontwikke-

lingen zal ik vandaag niet te ver ingaan. Ik zal niet wijzen op de noodzaak voor wetenschappelijke investeringen in onderwerpen als bio-diversiteit, plattelandsontwikkeling, ketenmanagement, ecologie, gewasbescherming, energie-besparende maatregelen, ontwikkelingssamenwerking. Ik zal u ook vandaag niet lastig vallen met de noodzaak om het Nederlandse landbouwkennissysteem goed te verankeren in een Europees kennissysteem. Ik zal niet ingaan op de toenemende vraag om Nederlandse expertise en deskundigheid vanuit de gehele wereld.

Ik wil alleen van de gelegenheid gebruik maken, om erop te wijzen, dat de plannen van het kabinet voor de toekomst van de Nederlandse land- en tuinbouw de positie van wetenschap en onderzoek versterken. Ja, zult u dan zeggen, en hoe zit het dan met de bezuinigingen, waartoe het kabinet heeft besloten?

Kijk, dames en heren.

Ten opzichte van de voornemens van het regeerakkoord zullen de huidige voorstellen ook in de wereld van het onderzoek pijn gaan doen. Maar minder pijn dan verwacht werd. De verzelfstandiging van DLO stond reeds een lange tijd bij ons hoog op de agenda. We zullen zeer binnenkort aan de minister het voorstel voor de DLO-wet voorleggen. Binnen DLO wordt hard gewerkt aan de voorbereidingen, noodzakelijk voor de gewenste draai van de organisatie als zelfstandig orgaan op een grotere afstand van het kerndepartement. Als ik om mij heen kijk op een gewone werkdag in een van de instituten dan merk ik, dat de mentaliteit en de houding van de medewerkers aan het veranderen is. Zakelijker en men vraagt zich af, voor wie doe ik het onderzoek? Het principe van werken in opdracht doet steeds meer opgeld. De kleur van het geld gaat een steeds belangrijkere rol spelen.

De bezuinigingen van het departement benaderen wij tegenwoordig als vraaguitval bij de belangrijkste klant. En vraaguitval bij de ene klant kan gecompenseerd worden door een vraag van een andere klant.

De gelijktijdige beslissing van het kabinet om het profijtbeginsel nog sterker dan voorheen op het onderzoek van toepassing te verklaren levert dus een verhoogde noodzaak op om de onderzoeksmarkt te bewerken. Een marktwerking die noodzakelijk is om in mijn ogen nare maatregelen op het personele vlak te voorkomen. Ik kan mij goed voorstellen dat veel "captains of agro-industry" zich nu niet bepaald gelukkig voelen met het profijtbeginsel.

De Nederlandse investeringen in R&D-activiteiten zijn niet om over naar huis te schrijven. Sterker nog, de Nederlandse positie wordt gekenmerkt door een stagnatie. En juist in tijden waarin de concurrentiekracht mede bepaald zal worden door het innoverend vermogen van de Nederlandse agro-business, speelt een wetenschappelijk verantwoord fundament een essentiële rol.

Nu zeggen we allemaal wel eens, vroeger was alles anders en volgens sommigen ook beter. Maar tegenwoordig geldt steeds sterker het credo van "Wat niet weet, wat deert". Het niet kunnen beschikken over kwalitatief

goede meetmethoden, monitoringmogelijkheden voor ketenmanagement, systemen voor innovaties en over mogelijkheden om op verantwoorde en duurzame wijze economische activiteiten op een ecologisch verantwoorde wijze uit te voeren, zal leiden tot een versnelling van de achteruitgang van de Nederlandse land- en tuinbouw. Dat klinkt redelijk hard en redelijk definitief. Ik ben me ervan bewust.

Maar, dames en heren, stilstand op wetenschappelijk gebied is per definitie achteruitgang. Want als wij niet innoveren, onze concurrenten doen dat wel.

De beslissing zoals die verwoord staat in de nota "Dynamiek en Vernieuwing" over de stimulering van het innoverende vermogen van het Nederlandse Agro-bedrijfsleven spreekt mij zeer aan. Onderzoek, zowel strategisch-fundamenteel als praktijkonderzoek, wordt van doorslaggevend belang voor de Nederlandse en Europese land- en tuinbouw. Immers, alleen op wetenschappelijke feiten kunnen beslissingen gebaseerd worden en kunnen innovaties naadloos worden ingepast in de bedrijfsvoering. Ik hoop, dat het agrarische bedrijfsleven over de drempels van de onderzoeksinstituten durft heen te stappen. En dat we gezamenlijk een bijdrage kunnen leveren aan de instandhouding van een van de mooiste en sterkste sectoren van ons land. DLO kan als grootste groene onderzoeksorganisatie van ons land daar een duidelijke rol in spelen.

Wageningen, en dan bedoel ik groot Wageningen, heeft potentie. De kracht van onze organisatie zit namelijk in de breedte. Terwijl alle goeroes het "down-sizen" en het terugtrekken op kerntaken prediken, zijn wij bij DLO van mening dat we een breed pakket aan moeten bieden. Een pakket van optimaal onderzoek. In de loop der tijden hebben de onderzoekers op de DLO-instituten en de onderzoekers in de proefstations een grote expertise en ervaring opgebouwd op de terreinen van de produktie, verwerking, afzet en handel van agrarische produkten, van de visserij, van het natuur- en milieubeheer van de openluchtrecreatie en van het beheer en de inrichting van het landelijk gebied.

Naar alle waarschijnlijkheid zal er wel ergens in Europa een instantie zijn, die van onderdelen meer weet dan wij binnen groot Wageningen. Maar, dames en heren, meneer de minister, als de resultaten van zo'n organisatie niet in overeenstemming gebracht kunnen worden met de Nederlandse situatie of er niet vanuit een geïntegreerde aanpak (oftewel holistisch) gewerkt wordt, levert dat alleen maar geïsoleerde gegevens op, waarvan het directe nut niet erg groot is. En verder wordt er zowel binnen DLO als binnen de proefstations hard gewerkt aan de ontwikkeling van de kennis en expertise van overmorgen. Wij noemen dat bij DLO de strategische expertise-ontwikkeling.

Vandaag zijn we bijeen, dames en heren, ter gelegenheid van de officiële opening van de nieuwe behuizing van het LEI-DLO. Ze voelen zichzelf in nieuwe ruimten. En dat moet een fijn gevoel zijn. Maar achter het begrip nieuwe ruimten schuilt meer dan men in eerste instantie zou vermoeden. Want geheel DLO zit straks in een nieuwe ruimte. Noem het maar de vrije

ruimte, de ruimte van een zelfstandige onderzoeksorganisatie die door middel van het verwerven van onderzoekopdrachten op de markt zal moeten zien rond te komen. En dat gaan we doen, daar wil ik geen twijfel over laten bestaan. Voor een instituut als het LEI-DLO zijn er in feite twee markten. Een externe markt buiten de DLO-organisatie en een interne markt binnen de DLO-organisatie. Op beide markten zal het LEI-DLO volgens mij een belangrijke rol kunnen gaan vervullen.

Binnen DLO zal de samenwerking tussen instituten de komende tijd nog versterkt worden. De afzonderlijke instituten die in het kader van integraal management en de bij DLO geldende besturingsfilosofie als afzonderlijke business units gevormd worden, zullen zich niet verder moeten ontwikkelen tot self-supporting units, die zelf alle kennis en deskundigheid in huis hebben. Nee, we zullen geen deskundigheid binnen het ene instituut moeten opbouwen, als die reeds binnen een ander instituut aanwezig is. Gezamenlijk kunnen we met de brede deskundigheid die aanwezig is een goed produkt aan de klant aanbieden. Dat geldt dus ook voor de deskundigheid die bij het LEI-DLO aanwezig is. Deze zal in de toekomst binnen de eigen organisatie breder worden ingezet. Op korte termijn zal een LEI-detachement in Wageningen en op het ID-DLO in Lelystad worden gedetacheerd. Op deze wijze kan het LEI-DLO-onderzoek een duidelijk herkenbare rol spelen in het technisch onderzoek. Ik wil er geen twijfel over laten bestaan dat de deskundigheid en expertise van de onderzoekers van LEI-DLO voor alle afnemers van groot belang kan zijn. Er is immers in ons land geen enkel soortgelijk instituut met een dusdanige rijpe ervaring en met de mogelijkheden voor bijvoorbeeld economische monitoring van een gehele bedrijfstak.

Dames en heren, meneer de minister,

Voordat ik in verband met overschrijding van mijn spreektijd door de voorzitter weggestuurd wordt, wil ik het bestuur, de directie en de medewerkers van het LEI-DLO feliciteren met hun nieuwe onderkomen. Ik dank u voor uw aandacht.

DE NEDERLANDSE AGROSECTOR: RUIMTE IN MARKT EN LANDELIJK GEBIED

J.J. van Aartsen (bij diens afwezigheid uitgesproken door mr.T.H.J. Joustra)

Het doet me een buitengewoon genoeg vanmiddag hier het woord te mogen voeren bij de opening van dit nieuwe gebouw voor het Landbouw-Economisch Instituut.

Allereerst past een felicitatie omdat het een praktisch en representatief gebouw is op een uitgekiende locatie. Niet te ver van de klanten - met name beleidsinstanties vanuit overheid en bedrijfsleven - , maar ook niet te dichtbij. Met als burens een bank, het Vredespaleis en het hoofdbureau van politie. Niet slecht voor een internationaal georiënteerde onderzoeksinstelling met waardevolle expertise en informatie. Maar het gaat mij natuurlijk niet om het gebouw als zodanig. Wel om de uitstraling, een nieuw elan, het zoeken naar nieuwe ruimten en de wil om hierin te slagen. Het nieuwe gebouw markeert voor het LEI het begin van een nieuwe "levensfase" met een nieuwe oriëntatie die ik zeer waardevol vind.

Ik maak graag van de gelegenheid gebruik om, zoals de heer Veerman al veronderstelde, kort de beleidsvisie van LNV toe te lichten en in te gaan op de consequenties voor het economisch onderzoek in brede zin en het LEI-DLO in het bijzonder. Minister Van Aartsen heeft recent zijn beleidsvisie gepresenteerd in de nota Dynamiek en Vernieuwing. Deze nota geeft een uitwerking van de in het regeerakkoord gemaakte keuzen voor de beleids-terreinen van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

Ik doel daarbij met name op de keuze voor nieuwe evenwichten in de verantwoordelijkheidsverdeling tussen overheid, burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Dit heeft veel te maken met gezondmaking van de overheidsfinanciën. Maar het is niet hetzelfde. Verbetering van effectiviteit en de efficiëntie van besteding van collectieve middelen staat voorop.

Dat betekent dat de overheid zorgt voor heldere politieke kaders en de eigen verantwoordelijkheid van burgers, bedrijven en organisaties benadrukt voor hun problemen en de oplossing daarvan. De overheid stelt zich selectiever op dan voorheen. Leidende thema's van de nota Dynamiek en Vernieuwing zijn (1) Markt en concurrentiekracht, (2) Dynamiek van het landelijk gebied en (3) Kennis en innovatiebeleid. Markt en concurrentiekracht staat voor de noodzaak en de intentie om meer dan voorheen voor de agrosector als geheel, voor land- en tuinbouw én agribusiness, een adequaat beleid te ontwikkelen. Een meer marktconform beleid is onontkoombaar en wenselijk. Scherpe concurrentie op de wereldmarkt dwingt tot een

bezinning op nationale sterkten en zwakten waarbij ketens steeds belangrijker worden. Ik wijs daarbij onder andere op onderzoek vanuit het LEI, zoals Landbouw-2015 en sectorstudies, en het AT-Kearney-rapport.

Het tweede thema, Dynamiek in het Landelijk gebied, vormt de LNV-bijdrage aan Plattelandsvernieuwing. De regeringsverklaring geeft aan dat een goede kwaliteit van de leefomgeving bijdraagt aan de aantrekkelijkheid en de economische aantrekkingskracht van ons land. Bij het thema Dynamiek van het Landelijk Gebied moet u denken aan onder andere versnelde realisatie van de Ecologische hoofdstructuur. En voorts aan een zo goed mogelijk evenwicht, het beter benutten van gezamenlijke kansen van landbouw, natuur, bos en recreatie.

Het derde thema Kennis en innovatie, is van cruciaal belang voor het wetslagen van het voorgestane beleid. Het Kennisbeleid wordt daarom als instrument belangrijker. Maar ook omdat de inzet van andere beleidsinstrumenten, onder andere kaderstellend beleid, in toenemende mate op internationaal niveau geregeld wordt.

Naast zorg voor de harde infrastructuur - wegen, dijken, en dergelijke - is de bevordering van een adequaat niveau van kennis en kennisinfrastructuur een kerntaak van de overheid. Voor het kennisbeleid van LNV gaat het dan onder andere om het publieke landbouwonderwijs; om kennisontwikkeling- en overdracht vanuit een collectief belang; en om gerichte ondersteuning van herstructurering en vernieuwing van de sectoren. In lijn met hetgeen eerder qua beleid is ingezet, zal de overheid minder structureel financieren en meer op basis van programma's en projecten met concrete doelen en resultaten. Gestreefd wordt naar goede afstemming op behoeften van kennisgebruikers en op vernieuwende initiatieven uit de praktijk. Het profijtbeginsel wordt toegepast. Doelgroepen worden aangesproken op hun verantwoordelijkheid voor sturing en financiering van kennisactiviteiten.

Er zal één gemeenschappelijk kader worden ontwikkeld voor stimulering van vernieuwende projecten op het gebied van kennis, markt, concurrentiekracht en landelijk gebied. Tot zover de nota Vernieuwing en Dynamiek. Ik zal mij nu richten op enkele consequenties voor het economisch onderzoek en in het bijzonder het LEI.

Het economisch onderzoek is van groot en toenemend belang ter ondersteuning van de beleidsontwikkeling en sectorontwikkeling. Dit komt ook in het Kennisbeleidsplan 95-98 tot uitdrukking en in de prioritering. De bredere scope van het LNV-beleid brengt de noodzaak van een andere oriëntatie van het economisch onderzoek met zich mee. In trefwoorden: meer aandacht voor macro-economisch onderzoek, voor veranderingsprocessen; voor de ketens in de agrosector; voor de relatie van economie en ecologie; voor de afwegingsvragen bij het gebruik van het landelijk gebied.

Het economisch onderzoek zal zich evenals het beleid meer internationaal én regionaal moeten richten. Tenslotte noem ik segmentatie naar doelgroepen. Vanuit het beleid wordt van het LEI-DLO een belangrijke bijdrage verwacht. Het LEI heeft een leidende rol gespeeld bij diverse verkenningen. Ik wijs onder andere op het rapport Landbouw-2015 dat in nauwe samenwerking met IKC-Landbouw is opgesteld. De opgebouwde expertise is van belang met het oog op diverse nieuwe verkenningen die op stapel staan, onder andere voor gewasbescherming en het zuivelbeleid. Het LEI heeft ook een samenhangende rapportage over landbouw, milieu en economie ontwikkeld.

Het LEI is met AT-Kearney intensief betrokken geweest bij het project Concurrentiekracht Agrosector (ORCA). Daarbij heeft het LEI onder andere expertise ingebracht met betrekking tot sterkte- en zwakte-analyses van sectoren, die de afgelopen jaren tezamen met de RABO-bank is opgebouwd. Een constatering van het ORCA-project is dat over de volle breedte van het LNV-beleid sprake is van onvoldoende inzicht in de economische effecten van het beleid. De kennis van de markt- en concurrentiepositie en het inzicht in de gewenste en mogelijke strategieën van de verschillende sectoren en ketens - bijvoorbeeld bulk of toegevoegde waarde, marktleider of volger - is nog zwak ontwikkeld. Ook is er weinig bekend waar in de ketens de toegevoegde waarde tot stand komt. Een en ander leidt tot de aanbeveling om te komen tot een versterking en bundeling van expertise, waarbij aan het LEI-DLO een belangrijke rol wordt toegedacht.

Het LEI beschikt over een goede statistische informatievoorziening over de primaire sector. Hierop gebaseerde studies hebben belangrijk bijgedragen aan een goed inzicht in de grote diversiteit van de bedrijven in economisch en ecologisch opzicht. Een uitdaging voor het LEI ligt onder andere in de uitbouw hiervan in de richting van de agrosector als geheel, de zogenaamde agrimonitor. Dit ter onderbouwing van het beleid met betrekking tot concurrentiekracht en markt. Voor de groene ruimte spelen soortgelijke vragen.

Het internationale landbouwbeleid blijft de aandacht van LNV en het LEI-DLO vragen. Nederland zal actief moeten inspelen op veranderingen in het Gemeenschappelijke LandbouwBeleid en hieraan gekoppeld de realisatie van de Interne Markt. Ik noem bijvoorbeeld de ontwikkeling naar een verdere scheiding van markt- en inkomensbeleid. Voorts wijs ik op de toetreding tot de EU van landen uit Midden- en Oost-Europa. En ook op de voortgaande gesprekken over de liberalisering van de wereldhandel. Gedacht wordt aan het systematisch vergaren van informatie over ontwikkelingen in het buitenland over markt, marktstrategieën en het overheidsbeleid.

Een gebied dat wat LEI-DLO betreft nog in de kinderschoenen staat is het economisch onderzoek ten behoeve van het gebruik van de groene ruimte. Hieraan bestaat vanuit het beleid duidelijk behoefte.

Een tweede aandachtsveld van het economisch onderzoek waar ik op in wil gaan is de analyse van processen van bedrijfsontwikkeling en ketens. Onderzoek, direct of indirect, ten behoeve van sectorontwikkeling. Economisch onderzoek is van belang om meer zicht te krijgen op behoeften van bedrijven en dergelijke en de mogelijkheden van nieuwe technologie. De nota *Dynamiek en Vernieuwing* geeft aan dat het daarbij gaat om zaken als: vraag- en marktgerichtheid, rendement van investeringen, organisatievermogen; kortom ondernemerschap. Voor veel innovaties en adopties van nieuwe technieken en inzichten blijken zoek- en leerprocessen van betrokkenen een belangrijke schakel tussen kennis en de toepassing daarvan. Instuties, houding en waarden spelen daarbij een wisselende rol. Ook dit onderzoek vraagt, zoals de heer Veerman het uitdrukte, om nieuwe denkkaders en concepten. LEI-DLO heeft op dit punt diverse positieve initiatieven genomen. Ik denk daarbij aan onderzoek naar verschillen tussen bedrijven en aan de ontwikkeling van expertsystemen met actieve benutting van praktijkkennis.

Dit onderzoek tenslotte zal meer plaats moeten vinden in multi-disciplinaire probleemgerichte programma's met onder andere praktijkonderzoek en andere DLO-instituten. Het vroegtijdig meenemen van economische aspecten is mijns inziens een logische consequentie van het streven naar meer vraaggestuurd en probleemgericht onderzoek.

Tenslotte een enkele opmerking over de rol van het LEI. De uitdaging voor het LEI ligt mijns inziens in het vervullen van een kritische en onafhankelijke rol ten behoeve van overheid en bedrijfsleven. Tijdig nieuwe ontwikkelingen, problemen én kansen signaleren. Vanuit een grondige kennis van wetenschap en praktijk. De ambities van LNV en LEI-DLO lijken goed te sporen. Ik eindig met de wens uit te spreken dat het LEI vanuit dit nieuwe gebouw een actieve en creatieve inbreng zal leveren in het veranderingsproces en het beleid dat ik u heb geschetst.

LEI-DLO: INFORMATIE OVER WERK IN NIEUWE RUITEN

Prof.dr.ir. L.C. Zachariasse

De agrarische sector bevindt zich in een belangrijke fase van ontwikkeling op weg naar een duurzaam evenwicht tussen economie en ecologie. Deze ontwikkelingsgang wordt gekenmerkt door competitie om de ruimte in de markt, het milieu en het landelijk gebied. De competitie is hevig omdat het niet om graduele, maar om ingrijpende aanpassingen gaat. De agrarische sector moet zich fundamenteel heroriënteren op zijn belangrijkste functies. Het beeld van de ontwikkelingen accentueert de vermaatschappelijking van de agrarische sector, zoals die zich manifesteert in het richten op wensen van de afnemer c.q. consument, in de aanpassingen in het landbouwbeleid op de eisen uit de algemene en handelspolitiek en op het inkaderen van de agrarische sector in ruimtelijke ordening en milieu. De studie naar ontwikkeling van de Nederlandse landbouw tot 2015 leert dat de nog groeiende Nederlandse agribusiness nog sterker afhankelijk zal worden van de export, ondanks - maar wellicht ook juist dankzij - een groeiende concurrentie uit onder meer Oost-Europa. Het benutten van kansen zal grote inspanningen vergen op het gebied van investeringen in bedrijven en afzetstructuren, innovatie van producten en productieprocessen en institutionele veranderingen. Veel creativiteit zal eveneens nodig zijn in het ontwikkelen van concepten voor een geïntegreerd bestuur en beheer van de functies c.q. ruimte in het landelijk gebied. In hoeverre ook daar sprake is van een markt en marktwerking is een van de vele vragen naast de mate van samenhang en verweving tussen agrarische sector en landschap en natuur. Ook hier komen voor de agrarische sector zaken als produkt, produktvernieuwing en beloning aan de orde. Hoewel milieu vooral als randvoorwaarde van produktie kan worden gezien, zal de integrale internalisering ervan in de kosten van de eindprodukten nadrukkelijker aan de orde komen.

De ontwikkelingen in markt en landelijk gebied zullen een hoger tempo krijgen naarmate de welvaartsontwikkeling groter is. Daarbij dient een zekere mate van evenwicht te (blijven) bestaan in de samenhang in de zogenaamde omgevingskritische factoren als Europese integratie, instituties, milieubewustzijn, consumentenvoorkeuren en technologie-ontwikkeling.

Het in die zin onevenwichtig doorvoeren van een strategie voor sector of bedrijf ten opzichte van de ontwikkeling in de omgeving zal niet de gewenste reactie in markt of maatschappij vinden.

Met inachtneming van het voorgaande en zoals dat ook prominent aan de orde wordt gesteld in de nota "Dynamiek en vernieuwing" van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij zal LEI-DLO zich in de komende jaren nadrukkelijker richten op de omgeving van het primaire bedrijf. Met betrekking tot de markt is het ons voornemen onze expertise uit te bouwen op inrichting en functioneren van produktkolommen, de oorza-

kelijke factoren in de ontwikkeling van de concurrentiepositie en de internationalisering van markten, handel en industrie. Mede door samenwerking en allianties met zowel nationale als internationale instellingen willen wij dat vanuit het voedsel- en grondstoffenvoorzieningssysteem in een mondiale context benaderen. Met name intrigeert de explosie van economische groei en bevolkingsaanwas in Azië en de invloed daarvan op de mondiale agrarische goederenmarkten.

Het complex landbouw, visserij, natuur en landschap zal eveneens een kernpunt in onze toekomstige expertise-ontwikkeling zijn en door samenwerking met onze zusterinstituten Staring Centrum, IBN en RIVO een flinke wetenschappelijk denktank betekenen ter informering van beleid en beheer van het landelijk en maritieme gebied. Ook hier geldt dat de internationale oriëntatie van groot belang is en wordt nagestreefd.

Uit het voorgaande is duidelijk dat een groot aantal interne en externe factoren en actoren het ontwikkelingskader van de agrarische sector bepaalt. Meer expertise zal LEI-DLO ontwikkelen op het terrein van instituties en van besluitvorming en gedrag van die actoren. De actoren zijn zowel personen, groepen van personen als instellingen. Voor de toekomstige ontwikkeling van de agrarische sector in zijn maatschappelijke en internationale context is beter begrip en doorgronden van besluitvorming en gedrag van consumenten en ondernemers in de agribusiness van groot belang. Ook zullen bestuur en beheer, alsmede collectieve besluitvorming nadrukkelijker in onze expertise-ontwikkeling ruimte krijgen.

Quesnay, de belangrijke fysiocraat uit de 18e eeuw, zei terecht: "Qui dit ménage, qui dit calcul." Het was ook de basis voor ons instituut: de berekening van kostprijzen. Hamming varieerde daar als het ware op met "De landbouw rekent op zijn LEI". In de toekomst zullen naast kwantitatieve becijferingen met name ook kwalitatieve analyses hun plaats krijgen.

Naast de focus op de omgeving van het agrarisch bedrijf en besluitvorming en gedrag van actoren, zal de diversiteit en innovatie in het primair agrarisch bedrijf en de produktkolom onze aandacht hebben. Toen in de vijftiger en vooral de zestiger jaren zich grote veranderingen in de bedrijfsstructuur aandienden, heeft een omvangrijk project "Nieuwe bedrijfssystemen" veel uitstraling naar de praktijk gehad. Het is wenselijk ook nu een dergelijk project te overwegen, maar dan gericht op diversiteit en innovatie.

Het behoeft nauwelijks toelichting dat LEI-DLO veel ruimte ziet voor het uitvoeren van zijn taak, het verschaffen van landbouw-economische informatie voor de kern in beleid van bedrijf en sector. Het kan ook nauwelijks anders wanneer u zich realiseert dat in het woord beleid de aanduiding LEI letterlijk ingebed zit.

Wij zullen trachten door de kwaliteit en relevantie van ons werk voldoende ruimte te creëren c.q. te verkrijgen voor het volbrengen van onze missie, die aangeeft dat we - met verwijzing naar onze naam - "leidend willen zijn in economische informatie voor beheer en beleid voor vitale ontwikkeling van:

- een duurzame landbouw en visserij;
 - een rendabele agro-industrie;
 - een multi-functioneel landelijk gebied en de natuur;
- in interactie met een kritische omgeving".

Wij gebruiken daarbij bewust het woord informatie als ons geïntegreerd produkt van onderzoek en documentatie in de definitie van Davis en Olsen; namelijk gegevens die betekenis hebben of nuttig zijn voor de persoon die ze ontvangt. Hieruit moge duidelijk zijn dat we klantgericht willen opereren. Door de integratie van de agrarische sector in de samenleving kan nu ook een bredere klantenkring op en met het LEI-DLO rekenen. Vanwege de multidisciplinariteit van de vraagstukken zal samenwerking binnen het landbouwkennissysteem dringend nodig zijn. Waar nu onze detachementen nog vooral op de proefstations zijn gericht, zal dat in de komende tijd door concentratie in Wageningen en Lelystad meer programma- en projectgericht gaan worden met een grotere oriëntatie op de andere DLO-instituten en de Landbouwwuniversiteit Wageningen.

De nieuwe ruimten in onderzoek en documentatie betekenen voor ons, het zal u duidelijk zijn, een boeiende uitdaging voor de toekomst. U begrijpt dat de nieuwe ruimten om in te werken zich niet beperken tot het, met overigens buitengewoon veel genoegen, in gebruik nemen van de Patijnhof. Toch is dat laatste de reden van ons samenzijn. Vorig jaar op 20 april maakten we een rondrit met de heer Heuver langs een zestal potentiële locaties. De financiële dekking was toen nog niet helemaal rond. Medio juli werd de huurovereenkomst getekend voor het toen nog lege Patijnhof. Vanaf 13 februari jl. werken wij hier met veel plezier. De voorzitter heeft al diegenen bedankt die voor de financiële ruimte voor de nieuwe behuizing hebben gezorgd. Ik wil daar graag woorden van grote dank aan toevoegen aan degenen die voor de inrichting van de ruimten hebben gezorgd. In de eerste plaats de heren Van Buuren en Van Gijn van het bureau Klunder, onze binnenhuisarchitecten die met begrip voor ons beperkte budget er iets moois van hebben gemaakt. Dat kon alleen door de goede interactie met de heren De Vroe en Snijder van De Nationale Investeringsbank, die onze huisbaas is, uitgevoerd door onze gezamenlijke bouwheer de heer Res, op basis van een goede huurovereenkomst voorbereid door onze makelaar de heer Swart en vanzelfsprekend het vele werk van ons eigen team onder leiding van onze projectleider Peter Gaastra.

Wij, dat zijn Bestuur, directie en medewerkers van LEI-DLO, gaan met tenminste dezelfde inzet het werk van dit instituut voortzetten, zoals dat onder leiding van Horring, Kraal, Maris en De Veer vorm heeft gekregen en aanpassen aan de behoefte van deze tijd.

Dit nieuwe gebouw met zijn strakke, maar moderne en vloeiende vormgeving in rood graniet straalt uit wat LEI-DLO wil zijn: solide, bij de tijd en dynamisch.